

SAŽETAK^[1]
PRESUDE PRETRESNOG VIJEĆA II

u predmetu

TUŽILAC protiv DR. MILOMIRA STAKIĆA

A. Uvodne napomene

1. Vijeće će ukratko sažeti svoje zaključke. Sažetak koji slijedi nije dio konačne izrečene presude. Jedini mjerodavni prikaz zaključaka Pretresnog vijeća, i obrazloženja tih zaključaka, dat je u pismenoj presudi.
2. Pretresno vijeće želi naglasiti da se u ovom predmetu nije sudilo kolektivno "Srbima" niti nekom pojedincu zbog njegove pripadnosti srpskom narodu; naprotiv, smisao ovog predmeta je u tome da Pretresno vijeće utvrdi da li je dr. Stakić individualno krivično odgovoran za krivična djela za koja ga optužba tereti u Četvrtoj izmijenjenoj optužnici. Ova presuda, pogotovo imajući u vidu činjenicu da se izriče na osnovu Glave VII Povelje Ujedinjenih nacija, ne smije nikad biti krivo protumačena kao da je uperena protiv jedne od strana odnosno narodnosti koje su ratovale u predmetno vrijeme. Pretresno vijeće je svjesno da među sva tri naroda u opštini Prijedor i šire ima i počinilaca i žrtava krivičnih djela slične težine. Slijedeći načelo jednakosti pred zakonom, ovaj Međunarodni sud i nacionalni sudovi će, dakle, nastaviti krivično goniti i te druge počiniocce i suditi im. Presuda ne bi smjela biti izgovor za ponovno otvaranje starih rana. Njena svrha je da dade pouzdane činjenične zaključke i time pridonese pomirenju i ponovnoj uspostavi mirnog suživota među ljudima.
3. Suđenje optuženom po navodima Optužnice počelo je 16. aprila 2002., a završilo 15. aprila 2003. nakon 150 dana rasprave. Dr. Stakića teretilo se optužbama za **genocid**, ili, alternativno, **saučesništvo u genocidu, ubistvo** kao kršenje zakona i običaja ratovanja, te za sljedeće zločine protiv čovječnosti: **ubistvo, istrebljenje, progone, deportaciju** i druga **nehumana djela** (prisilno premještanje), u vezi s događajima koji su se zbili u opštini Prijedor između 30. aprila i 30. septembra 1992.
4. Usprkos rasprostranjenom obrascu zlodjela počinjenih nad prijedorskim Muslimanima 1992. koji je dokazan van razumne sumnje, i ne umanjujući njegovu težinu, Pretresno vijeće ne smatra da je ovdje riječ o genocidu, već prije o teškom slučaju progona, istrebljenja i deportacije.

B. Proceduralni kontekst

5. Pretresno vijeće je saslušalo 37 svjedoka optužbe *viva voce* i uvrstilo 19 izjava svjedoka na osnovu pravila 92 *bis*. Optužba je pozvala tri vještaka. Na osnovu pravila 98, Vijeće je pozvalo šest svjedoka i naložilo optužbi da imenuje sudskog vještaka za rukopis kao i stručnjaka za vještačenje dokumenata. Pretresno vijeće je saslušalo 38 svjedoka odbrane *viva voce* i uvrstilo sedam izjava na osnovu pravila 92 *bis* i jedan izvještaj na osnovu pravila 94 *bis*. Odbrana je pozvala dva vještaka *viva voce* i uvrstila izvještaj vještaka za ustavna pitanja na osnovu pravila 94 *bis*. Ukupno je u spis uvršteno 1448 dokaznih predmeta, i to 796 dokaznih predmeta optužbe (s oznakom "S"), 594 odbrane (s oznakom "D") i 58 dokaznih predmeta Vijeća (s oznakom "J"). 150 dana rasprave zabilježeno je na 15.337 stranica transkripta.

C. Utvrđeno činjenično stanje

6. Utvrđeno činjenično stanje može se relativno kratko sažeti, naročito u svjetlu činjenice da je opšta situacija u Prijedoru, a posebno u logorima Omarska, Keraterm i Trnopolje, već opisana u drugim presudama Međunarodnog suda. Slijedi pregled, u glavnim crtama, svih krivičnih djela počinjenih u predmetno vrijeme, tj. od 30. aprila 1992. do 30. septembra 1992.

7. Dana 7. januara 1992., članovi Skupštine opštine Prijedor srpske nacionalnosti i predsjednici opštinskih odbora SDS-a proglasili su paralelnu Skupštinu srpskog naroda opštine Prijedor. Za predsjednika te Skupštine izabran je dr. Milimir Stakić, po zanimanju ljekar. Deset dana kasnije, odlukom koju je potpisao dr. Stakić, Skupština je odobrila "udruživanje srpskih teritorija opštine Prijedor u Autonomnu regiju Bosanska Krajina" (ARK). Krajem aprila 1992. u opštini je osnovano više tajnih srpskih policijskih stanica, a više od 1.500 naoružanih ljudi bilo je spremno da preuzme vlast.

8. U noći sa 29. na 30. april 1992. izvršeno je nasilno preuzimanje vlasti, koje je predvodio SDS. Na mjesto legitimnih centralnih organa došli su članovi SDS-a i kadrovi lojalni SDS-u. Prije svega, dr. Stakić dolazi na mjesto predsjednika Skupštine opštine izabranog na slobodnim izborima, profesora Čehajića.

9. Preuzimanje vlasti u opštini Prijedor bilo je nezakoniti puč, planiran i koordiniran mjesecima, čiji je krajnji cilj bilo stvaranje čisto srpske opštine. Ti planovi se nikad nisu krili, a sprovedeni su koordiniranim djelovanjem policije, vojske i političara. Jedna od glavnih ličnosti je bio dr. Stakić, koji je tada igrao vodeću ulogu u političkom životu opštine.

10. Ubrzo nakon preuzimanja vlasti, opštinski Savjet za narodnu odbranu počeo se sastajati u novom sastavu, pod predsjedanjem dr. Stakića kao predsjednika Skupštine opštine uspostavljene nakon preuzimanja vlasti.

11. Skupštinu opštine je 20. maja 1992. zamijenio Krizni štab opštine Prijedor, kasnije preimenovan u Ratno predsjedništvo, čiji je sastav bio gotovo identičan sastavu Savjeta za narodnu odbranu i kojim je takođe predsjedavao dr. Stakić. Krizni štab se u razdoblju odmah nakon preuzimanja vlasti sastajao veoma često, te je usvojio brojne odluke, naloge i druge akte.

12. Civilni život u Prijedoru se nakon preuzimanja vlasti promijenio na mnogo načina. U gradu je zamjetno porastao broj vojnih lica i pokrenut je propagandni rat protiv nesrba. Na osnovu odluke Kriznog štaba, krenulo se s oružanim napadima na nesrpsko stanovništvo širom opštine. Stvaranje atmosfere straha u Prijedoru kulminiralo je dogovorom članova prijedorskog Kriznog štaba da se osnuju logori Omarska, Keraterm i Trnopolje.

13. Pretresno vijeće je konstatovalo da su u logorima ubistva bila česta. Ne može biti nikakve razumne sumnje o tome da je počinjeno više masakara, između ostalog u prostoriji br. 3 u logoru Keraterm 24. jula 1992. ili oko tog datuma. Krajem jula 1992. u logoru Omarska je ubijeno više od sto ljudi, a 5. augusta 1992. iz Omarske je autobusima odvedeno i pobijeno oko 120 ljudi. Dana 21. augusta 1992. pripadnici prijedorskog interventnog voda koji je pratio deportacijski konvoj ubili su na planini Vlašić oko 200 ljudi iz tog konvoja. Još je mnogo više ljudi ubijeno tokom napada vojske bosanskih Srba na pretežno bosanskomuslimanska sela i gradove širom opštine Prijedor - Kozarac, Hambarine, Bišćane, Ljubiju, da pomenemo samo neke - a počinjeno je i više masakara nad Muslimanima. Pretresno vijeće je konstatovalo da je lišeno života više od 1.500 osoba, od kojih je bilo moguće identifikovati 486 žrtava.

14. U logorima su činjena djela silovanja i seksualnog nasilja, a hiljade ljudi su podvrgnute nehumanom i ponižavajućem postupanju koje je uključivalo rutinska premlaćivanja i mučenje. Zatočenici su živjeli u nehigijenskim uslovima, a hrana koju su dobijali bila je jedva dovoljna za preživljavanje.

15. Bosanski Muslimani koji su čitav život proživjeli u opštini Prijedor izbacivani su iz svojih domova i deportovani u velikom broju, često u konvojima koje su organizovale i nadzirale srpske vlasti iz Prijedora. Pretresno vijeće je saslušalo iskaze mnogih svjedoka koji su 1992. bili prisiljeni da bježe sa teritorije opštine Prijedor, najčešće u Travnik ili u Hrvatsku, kako bi se sklonili sa teritorije pod srpskom kontrolom. Egzodus uglavnom nesrpskog stanovništva iz Prijedora počeo je

već 1991., ali je poprimio veće razmjere neposredno prije preuzimanja vlasti, da bi vrhunac dosegao tokom nekoliko mjeseci nakon preuzimanja vlasti. Žrtvom te kampanje progona bilo je više od 20.000 osoba. Većina je otišla nekim od konvoja autobusa i kamiona koji su svakodnevno napuštali to područje.

16. Kuće nesrba bile su određene za uništenje, a u mnogim slučajevima su stvarno i razorene, kao i džamije i katoličke crkve.

17. Pretresno vijeće ne želi da žrtve postanu puke statističke brojke. Žrtve su bile ljudi - muškarci i žene, svaki sa svojom porodičnom istorijom, životnom pričom i ličnošću. Budući da je sve njihove sudbine nemoguće rekonstruisati, Vijeće je odlučilo da ključna pitanja koja se postavljaju u ovom predmetu istakne na primjeru tri osobe - profesora Muhameda Čehajića, svjedoka X i Nermina Karagića.

D. Individualna krivična odgovornost dr. Stakića

18. Što se tiče ključnog pitanja u ovom predmetu, da li dr. Stakića treba smatrati krivično odgovornim za zločine opisane u dijelu koji se odnosi na činjenično stanje, Pretresno vijeće je na to pitanje odgovorilo potvrdno.

19. Pretresno vijeće konstatira da "saizvršilaštvo", oblik "počinjenja" iz člana 7(1) Statuta, najbolje opisuje učestvovanje dr. Stakića u krivičnim djelima koja su 1992. počinjena u opštini Prijedor. Zaključeno je da nema potrebe posezati za pravnom formulom "udruženog zločinačkog poduhvata". Za saizvršilaštvo je nužno dokazati postojanje sporazuma ili prećutnog dogovora o postizanju zajedničkog cilja koordiniranom saradnjom i zajedničkom kontrolom nad kriminalnim ponašanjem. Saizvršilac je morao djelovati sa sviješću da postoji znatna vjerovatnoća da će doći do činjavanja krivičnih djela, i morao je biti svjestan da je njegova uloga od ključnog značaja za postizanje zajedničkog cilja.

20. Pretresno vijeće je osvjedočeno da je između januara 1991. i septembra 1992. dr. Stakić bio na sljedećim funkcijama s vlašću nadređenog, te da je 1992. bio vodeća politička ličnost u opštini Prijedor.

- Od 4. januara 1991. bio je na funkciji izabranog potpredsjednika Skupštine opštine Prijedor, kojom je predsjedavao zakonito izabrani predsjednik Muhamed Čehajić.
- Dana 11. septembra 1991. prijedorski SDS je osnovao opštinski odbor, a dr. Stakić je postao potpredsjednik tog odbora.
- Od 7. januara 1992. bio je izabrani predsjednik samoproglašene Skupštine srpskog naroda opštine Prijedor.
- Nakon preuzimanja vlasti 30. aprila 1992., dr. Stakić je postao prvi čovjek opštine, vršeći dužnost predsjednika Skupštine opštine nakon što je Muhamed Čehajić prisilno smijenjen s mjesta predsjednika. Istovremeno je preuzeo funkciju predsjednika Savjeta za narodnu odbranu opštine Prijedor.
- Od maja 1992. bio je predsjednik Kriznog štaba opštine Prijedor, koji je kasnije preimenovan u "Ratno predsjedništvo".
- Od 24. jula 1992. do kraja razdoblja obuhvaćenog optužnicom (30. septembar 1992.) ponovno je bio na dužnosti predsjednika Skupštine opštine Prijedor.

21. Među saradnicima dr. Stakića bili su nosioci vlasti samoproglašene Skupštine srpskog naroda opštine Prijedor, SDS, prijedorski Krizni štab, Teritorijalna odbrana te policija i vojska. Konkretno, dr. Stakić je djelovao zajedno s načelnikom policije Simom Drljačom, predsjednikom Izvršnog

odbora opštine Prijedor dr. Milanom Kovačevićem, te sa Slobodanom Kuruzovićem, koji je bio i komandant opštinskog štaba Teritorijalne odbrane i komandant logora Trnopolje.

22. Uspostavom samoproglashene Skupštine srpskog naroda 7. januara 1992. zajednički cilj stvaranja srpske opštine poprimio je vidljivi oblik.

23. Zajednički cilj na nivou Prijedora našao je upečatljivi izraz u šest strateških ciljeva vođstva bosanskih Srba u Bosni i Hercegovini koje je formulisao Radovan Karadžić, a među kojima je prvi cilj bilo odvajanje Srba od "druge dvije nacionalne zajednice". U trenutku kad je Karadžić formulisao te ciljeve, u opštini Prijedor već su bile u toku pripreme za sprovođenje prvog cilja.

24. Na sastanku koji je dr. Stakić sazvaio 29. aprila 1992. postignut je konačni dogovor između onih koji su bili voljni da učestvuju, konkretno policije i naoružanih Srba, da će te noći u Prijedoru biti sprovedeno preuzimanje vlasti. To je bio čin koji je pokrenuo čitavu lavinu događaja i prvi u nizu dogovora koji su bili potrebni da se postigne zajednički cilj. Nije bio nužan formalni sporazum, a svi su učesnici znali kamo vodi odluka o preuzimanju vlasti.

25. Preuzimanje vlasti 30. aprila 1992. bilo je kulminacija planova koje je SDS kovao mjesecima. SDS je tada već sarađivao s policijom na tome da se, kao priprema za puč, ojačaju snage bezbjednosti u opštini. Nakon preuzimanja vlasti, dr. Stakić i drugi lideri SDS-a preuzeli su ključne funkcije u opštinskoj vlasti, a legalno izabrani muslimanski i hrvatski političari su prisilno smijenjeni. Drugi vodeći članovi SDS-a postavljeni su na strateška mjesta po čitavoj opštini. Simo Drljača je postao načelnik policije.

26. Nakon preuzimanja vlasti, srpsko vođstvo je nastojalo da u opštini Prijedor nastane stanje spremnosti za rat. Prijedorski Krizni štab je počeo da uvodi ograničenja za stanovnike Prijedora koji nisu bili Srbi. Stvaranje atmosfere prisile za stanovnike opštine Prijedor nesrpske nacionalnosti u skladu je sa ciljem saizvršilaca da se konsoliduje srpska vlast u opštini prisiljavanjem nesrba da bježe ili budu deportovani, čime je prisilno suštinski promijenjena nacionalna ravnoteža u opštini.

27. Propagandna kampanja pridonijela je polarizaciji stanovništva Prijedora po nacionalnoj osnovi i stvorila atmosferu straha. Dr. Stakić se tokom ljeta 1992. često pojavljivao u sredstvima informisanja, sijući međunacionalno nepovjerenje. Sredstva informisanja su postala propagandno oruđe srpskih vlasti. U govoru koji je prenio "Kozarski vjesnik", list koji je tada izražavao stavove srpskih vlasti, dr. Stakić je izjavio: "Sada smo došli do toga da Srbi sami crtaju granice svoje nove države". Na to takođe ukazuje činjenica da je izdanje "Službenog glasnika" opštine Prijedor od 20. maja 1992. nosilo oznaku "godina 1". U očima novih samoproglashenih vlasti, u opštini Prijedor očito je svanula nova srpska era.

28. Nalog o osnivanju logora Omarska od 31. maja 1992., koji je potpisao Simo Drljača, izdan je "u skladu sa Odlukom Kriznog štaba" čiji je predsjednik bio dr. Stakić. Kao što je dr. Stakić izjavio u intervjuu na televiziji, logori Omarska, Keraterm i Trnopolje bili su "nužnost u datom trenutku". Potvrdio je da su ti logori "osnovani u skladu s odlukom ŠnjegovihĆ civilnih vlasti u Prijedoru".

29. U razdoblju koje je uslijedilo odmah nakon preuzimanja vlasti, dr. Stakić je, u saradnji sa načelnikom policije Simom Drljačom i najvišim vojnim starješinom u Prijedoru pukovnikom Vladimirom Arsićem, radio na jačanju i objedinjavanju vojnih snaga pod srpskom kontrolom. Nesrazmjerna reakcija vojske na relativno beznačajne incidente u Hambarinama i Kozarcu krajem maja 1992. bila je usmjerena protiv nesrpskog civilnog stanovništva. To je bila prva u nizu mjera koje je Krizni štab, u saradnji sa vojskom i policijom, preduzeo kako bi opštinu očistio od nesrba.

30. Simo Drljača je u Kriznom štabu predstavljao policiju. Dr. Stakić je predložio da u Kriznom štabu bude i predstavnik vojske, ali je taj prijedlog odbačen. Ipak, sastancima prijedorskog Kriznog štaba i Savjeta za narodnu odbranu prisustvovali su u ime vojske ili Arsić ili Zeljaja. Odmah nakon

preuzimanja vlasti, civilne vlasti naručile su vojne uniforme za civilne rukovodioce, među kojima je bio i dr. Stakić, koji je nosio vojnu uniformu i oružje.

31. Odbrana je energično pobijala tezu o uticaju dr. Stakića na vojsku i policiju. Pretresno vijeće je, međutim, konstatovalo da je između dr. Stakića s jedne, te vojske i policije s druge strane, postojala čvrsta saradnja. Zahvaljujući svom položaju predsjednika i Kriznog štaba i Savjeta za narodnu odbranu, dr. Stakić je omogućavao koordinaciju vojske i policije međusobno i sa civilnim vlastima. Razna tijela kojima je dr. Stakić bio na čelu takođe su pružala logističku i finansijsku pomoć vojsci. Savjet za narodnu odbranu tražio je od nadležnih opštinskih organa da obezbijede prioritetne komunikacije i osnovne potrepštine, npr. hranu i naftu, te da o tome izvještavaju prijedorski Izvršni odbor. Dokumentarnim dokazima je dokazano da je Krizni štab osnovao logističku bazu u Čirkin Polju koja je dostavljala obroke za policiju na kontrolnim punktovima i stražare u logorima, gorivo za prijevoz zatočenika u logore i iz jednog logora u drugi, te opremu za policiju i vojsku.

32. Osim toga, Krizni štab je naredio prijedorskoj Stanici javne bezbjednosti i prijedorskoj regionalnoj komandi (tj. policiji i vojsci) da "obrazuju zajednički interventni vod" ili "odjeljenje".

33. U dokumentu od 4. augusta 1992. koji je sastavio Simo Drljača, načelnik SJB-a Prijedor, stoji da su zahvaljujući "sinhronizovanim dejstvima srpske vojske i policije" velikim dijelom uništene paravojne formacije. Prema navodima, Simo Drljača je, kao načelnik Stanice javne bezbjednosti, na zatvorenoj sjednici Skupštine opštine izjavio da su, zahvaljujući uspješnoj akciji vojske i policije, muslimanske paravojne formacije razbijene te da je situacija u tom pogledu stabilna.

34. Između Kriznog štaba, kasnije Ratnog predsjedništva, i pripadnika policije i vojske postojala je koordinirana saradnja u upravljanju logorima. Uloga Kriznog štaba sastojala se u nadgledanju bezbjednosti u logorima, donošenju odluka o produženju pritvora građana Prijedora, osiguravanju prijevoza i potrebnog goriva za premještanje zatvorenika iz logora u logor ili van teritorije pod srpskom kontrolom, te koordiniranju dostave ograničenih količina hrane za zatočenike.

35. Kad su u Omarsku stigli prvi zatočenici, uređena su stalna stražarska mjesta, a oko logora su postavljene protivpješadijske mine. Oko kruga logora stražarila je vojska, a policija je, prema iskazima svjedoka, bila "unutra, gdje su bili zatočenici". Jedno naređenje prijedorske Stanice javne bezbjednosti potvrđuje da je krug logora Omarska bio ograđen te da se oko logora nalazilo minsko polje.

36. Zajednički cilj nije mogao biti postignut bez zajedničke kontrole nad konačnim ishodom; taj element međuzavisnosti je karakterističan za ovo kriminalno ponašanje. Nijedan učesnik ne bi mogao sam postići zajednički cilj. Međutim, svaki učesnik za sebe mogao je taj plan omesti - odbivši da obavi svoj dio posla ili prijavivši zločine. Da su, na primjer, organi političke vlasti koje je predvodio dr. Stakić uskratili svoje učešće, to bi omelo zajednički plan. Dr. Stakić je to znao. U protivnom, ne bi bilo potrebe da se zbací profesor Čehajić.

37. Atmosfera nekažnjivosti svih onih koji su učestvovali u puču koji je predvodio dr. Stakić, kao i opšte bezakonje koje je vladalo u Prijedoru, omogućili su sprovođenje zajedničkog cilja.

38. Da citiramo jednog svjedoka: u Prijedoru "nije bilo ni *de facto* ni *de jure* vlasti, niti ikog ko bi bio iznad dr. Stakića". U "Kozarskom vjesniku" od 13. januara 1993., za dr. Stakića se kaže da je "najviši funkcioner u opštini". U člancima i izvještajima iz tog razdoblja se o dr. Stakiću govori kao o "gradonačelniku" Prijedora - što je naslov koji obično označava položaj velike političke vlasti - a i on sam se tako predstavljao. No, titule same po sebi nisu bitne, budući da je jasno da je dr. Stakić imao posebnu odgovornost za sve što se događalo u opštini Prijedor, a imao je i moć da promijeni tok događaja.

39. Za sva krivična djela, Pretresno vijeće je uvjereno da su dr. Stakić i njegovi saizvršioци djelovali sa sviješću da će, kao direktna posljedica njihovog sprovođenja zajedničkog cilja, biti počinjeni

zločini. Saizvršioци su pristali na uklanjanje Muslimana iz Prijedora svim potrebnim sredstvima te su ili pristali na predvidivu posljedicu da će doći do zločina ili su aktivno učestvovali u njihovom počinjenju. Činjenica da je dr. Stakić smatrao potrebnim da smijeni profesora Čehajića i druge koji očito ne bi bili učestvovali u sprovođenju zajedničkog cilja ukazuje na to da je dr. Stakić bio svjestan da, bez radnji koje su preduzeli on i njegovi saizvršioци, krajnji cilj stvaranja srpske opštine i, u konačnici, srpske države ne bi mogao biti ostvaren.

40. U intervjuu koji je dao kao predsjednik Kriznog štaba 24. maja 1992. dr. Stakić je izjavio da je čitava teritorija opštine Prijedor "od oslobođenja Kozarca" pod srpskom kontrolom te da, kako se na svom jeziku izrazio, "čišćenje" u Kozarcu još uvijek traje "jer su oni koji su preostali najveći ekstremisti i profesionalci". Pretresno vijeće je čvrsto uvjereneno da je dr. Stakić bio potpuno svjestan da su ti takozvani ekstremisti bili niko drugi doli nevini civili Muslimani i Hrvati, od kojih neki jesu bili naoružani, ali se nisu mogli smatrati profesionalnom oružanom silom. U stvari, dokazi pokazuju da je dr. Stakić, iako je govorio samo o borbi protiv muslimanskih ekstremista koji vode oružane operacije protiv srpskih snaga, postupao kao da se čitavo muslimansko stanovništvo sastoji isključivo od ekstremista. Pretresno vijeće je osvjedočeno da dr. Stakić nije pravio razliku između muslimanskog i hrvatskog civilnog stanovništva, za koje je tvrdio da ga želi zaštititi od zla i nevolje, i ekstremista koje je više nego išta želio poraziti.

41. Pretresno vijeće je uvjereneno da je dr. Stakić znao da su njegova uloga i vlast koju je imao kao vodeći političar u Prijedoru bile od ključne važnosti za postizanje zajedničkog cilja. Bio je svjestan da cilj stvaranja srpske opštine može osujetiti ako se posluži svojim ovlašćenjima da pozove na odgovornost odgovorne za zločine, zaštiti nesrbe i pomogne im, ili da ostavku na svoje visoke funkcije.

E. Pravni zaključci

42. Prije nego što prijeđe na konkretne pravne zaključke, Pretresno vijeće želi iznijeti nekoliko opštih napomena o mjerodavnom pravu kako bi pomoglo stranama, ali i narodima i državama bivše Jugoslavije, da bolje razumiju ovu presudu.

43. Pretresno vijeće je ograničeno Optužnicom i ne može davati pravne ocjene činjenica koje nisu obuhvaćene optužnicom, kao što bi bilo moguće u drugim pravnim sistemima gdje o pravnoj kvalifikaciji djela odlučuju sami sudije i pritom nisu vezani optužbama u optužnici.

44. Pretresno vijeće ne želi ulaziti u pojedinosti svoje pravne ocjene, osim da istakne sljedeće:

45. Nakon pažljive analize činjenica i stanja svijesti aktera, Pretresno vijeće je utvrdilo da ne može izvesti zaključak o postojanju traženog *dolus specialis* za genocid, pri čemu je taj *dolus specialis* - posebna namjera da se uništi, djelimično ili u cjelini, grupa kao takva - ključni element tog krivičnog djela. Dakle, Pretresno vijeće je utvrdilo da ne može donijeti zaključak da je dr. Stakić, ili bilo koji od drugih aktera, imao posebnu namjeru koja se traži da bi se njegovo ponašanje moglo okvalifikovati kao genocid ili saučesništvo u genocidu. Glavni cilj je bio raseliti nesrpsko stanovništvo kako bi se ostvarila vizija čiste srpske države. Namjera da se neko stanovništvo raseli ne može se izjednačiti sa namjerom da se ono uništi kao takvo.

46. Međutim, Vijeće želi naglasiti da je do zaključka da genocidna namjera na višem nivou nije dokazana van razumne sumnje došlo samo na osnovu dokaza u ovom konkretnom predmetu. To ne znači da neko drugo pretresno vijeće ne bi u nekom drugom predmetu, gdje bi se zaključci zasnivali na drugim dokazima, moglo izvesti drugačiji zaključak. Valja naglasiti, naročito u ovom kontekstu, kako bi se omogućilo bolje razumijevanje ovog zaključka u bivšoj Jugoslaviji, da dokaze u načelu izvode same strane. Prema Pravilniku o postupku i dokazima ovog Suda, sudije nemaju aktivnu istražnu ulogu.

47. U načelu nije nužno da se, u interesu pravde i iscrpnog opisa individualne odgovornosti, donese zaključak po članu 7(3) Statuta ako se Vijeće već osvjedočilo, van razumne sumnje, da su dokazani odgovornost po članu 7(1) i nadređenost funkcija optuženog. Nadređenost funkcija optuženog samo je otežavajući faktor u odmjeravanju kazne, pri čemu težina koja će mu se pridati zavisi od toga koji je tačno status optuženi imao kao nadređeni nad svojim podređenima.

48. Pretresno vijeće je usvojilo definiciju deportacije koja obuhvata različite oblike prisilnog premještanja. Zaključeno je da golema većina oblika prisilnog premještanja za koje optužba tvrdi da bi trebali biti obuhvaćeni članom 5(i) Statuta pod naslovom "druga nehumana djela" potpada pod definiciju deportacije u članu 5(d). Ovamo spadaju prisilna premještanja ne samo preko međunarodno priznatih granica, nego i preko granica *de facto* koje dijele područja koja kontrolišu pojedine zaraćene strane. Pretresno vijeće nije uvjerenjeno da drugi primjeri koje je navela optužba, npr. odvođenje lica u zatočeničke objekte, ispunjavaju uslov da dosežu isti stepen težine kao druga djela pobrojana u članu 5. Osim toga, za te primjere nije potrebna osuda koja bi se kumulativno temeljila na članu 5(i) i koja bi mogla predstavljati kršenje načela *nullum crimen sine lege certa* (nema kazne bez utvrđenog zakona).

49. Pretresno vijeće je konstatovalo da su krivična djela progona i istrebljenja u srži kriminalnog ponašanja dr. Stakića za koje se tereti u optužnici. Pretresno vijeće je u presudi navelo pravne preduslove za krivično djelo progona i opširno izložilo diskriminatornu namjeru koja se traži za to krivično djelo. Pretresno vijeće je uvjerenjeno da je postojala kampanja progona koja se temeljila na namjeri diskriminacije svih nesrba ili onih koji nisu pristajali uz plan konsolidacije srpske kontrole i dominacije u opštini Prijedor. Dr. Stakić je bio jedan od glavnih aktera u toj kampanji progona i Pretresno vijeće se uvjerilo da je imao potrebnu namjeru da diskriminiše nesrbe i one koji su s njima bili povezani ili su bili na njihovoj strani, zbog njihovih političkih i vjerskih uvjerenja.

F. Određivanje kazne

50. Prilikom određivanja primjerene kazne Pretresno vijeće je uzelo u obzir Statut i Pravilnik Međunarodnog suda, opštu praksu izricanja kazne u bivšoj Jugoslaviji, pojedinačne okolnosti vezane za ovaj slučaj, otežavajuće i olakšavajuće faktore, te ličnost optuženog. Kazna mora odražavati težinu kriminalnog ponašanja optuženog, što je zahtijevalo da se u obzir uzmu djela počinjena u osnovi, te oblik i stepen učešća optuženog.

51. Pretresno vijeće želi naglasiti da individualna krivica nekog optuženika ograničava raspon kazne. Drugi ciljevi i svrhe kazne mogu uticati samo na raspon unutar granica koje postavlja individualna krivica.

52. Pretresno vijeće podsjeća da je Međunarodni sud uspostavljen kako zločini ne bi ostali nekažnjeni i kako bi se osiguralo pravično suđenje navodnim počinocima zločina iz njegove nadležnosti. Međunarodni sud je osnovan u skladu s Glavom VII Povelje Ujedinjenih nacija na osnovu shvatanja da je potraga za istinom neotuđiv preduslov za mir. Međunarodni sud je ovlašten da određuje primjerene kazne, često za osobe koje nikada nisu očekivale da će biti izvedene pred sud. Tačno je da je jedan od ciljeva kažnjavanja sprovođenje principa ravnopravnosti pred zakonom, no kažnjavanjem se takođe sprečava da osobe u sličnoj situaciji ubuduće čine zločine.

53. U vrijeme svojih postupaka, dr. Stakić sigurno nikada nije vjerovao da će jednog dana izaći pred sud, biti osuđen i kažnjen. U slučajevima kao što je ovaj, u kojem se sudi načelniku opštine, opšte odvratanje bitno dobija na značenju. U kontekstu suzbijanja teških međunarodnih zločina odvratanje se odnosi na pokušaj integriranja ili reintegriranja onih osoba koje za sebe vjeruju da su van domašaja međunarodnog krivičnog prava. Takve osobe moraju biti upozorene da su dužne poštovati temeljne globalne norme materijalnog krivičnog prava ili da će u suprotnome biti izložene ne samo krivičnom progonu već i sankcijama koje izriču međunarodni sudovi. U savremenom krivičnom pravu ovaj pristup opštem odvratanju tačnije se opisuje kao odvratanje koje ima za cilj

integraciju potencijalnih počinitelja u miroljubivo globalno društvo tako što će ih primorati da poštuju vladavinu prava.

54. Osim težine krivičnih djela, jedan od ozbiljnih otežavajućih faktora su i funkcije s vlašću nadređenog na kojima je bio optužen, kao i njegova dokazana odgovornost za planiranje i nalaganje krivičnog djela deportacije. Pretresno vijeće je kao olakšavajuće faktore u obzir uzelo pristanak dr. Stakića, od 1. oktobra 2002., da se u Vijeće imenuje novi sudija, što je omogućilo nastavak suđenja, njegovo držanje prema svjedocima, te njegove lične prilike.

55. U članu 24 Statuta odražava se razumna i humana politika Ujedinjenih nacija da se smrtna kazna uopšte ukine, te je najteža kazna koja se može izreći kazna doživotnog zatvora. Pretresno vijeće u ovom kontekstu želi naglasiti da najteža kazna, kako na međunarodnom, tako i na nacionalnom nivou, nije ograničena na najteže zamislive oblike kriminalnog ponašanja.

56. Konačno, Pretresno vijeće želi naglasiti da Dispozitiv koji slijedi ne utiče na pravila 123-125 Pravilnika ni na Uputstvo za rad prilikom rješavanja po molbama za pomilovanje, ublažavanje kazne i prijevremeno puštanje na slobodu (IT/146, 7. april 1999.), koji nad njim imaju prioritet.

I. DISPOZITIV

Mi, sudije Međunarodnog suda za krivično gonjenje lica odgovornih za teška kršenja međunarodnog humanitarnog prava počinjena na teritoriji bivše Jugoslavije od 1991., osnovanog rezolucijom 827 Savjeta bezbjednosti Ujedinjenih nacija od 25. maja 1993., izabrani od strane Generalne skupštine i ovlašteni da sudimo u predmetu protiv dr. Milomira Stakića i izrekemo primjerenu kaznu,

OVIM ODLUČUJEMO kako slijedi:

Optuženi dr. Milimir Stakić **NIJE KRIV** po:

Tački 1 za genocid,

Tački 2 za saučesništvo u genocidu, te

Tački 8 za druga nehumana djela (prisilno premještanje), zločin protiv čovječnosti.

Optuženi dr. Milimir Stakić **KRIV JE** po:

Tački 4 za **istrebljenje**, zločin protiv čovječnosti,

Tački 5 za **ubistvo**, kršenje zakona i običaja ratovanja,

Tački 6 za **progone**, zločine protiv čovječnosti, čime su obuhvaćene i **tačka 3**, ubistvo, zločin protiv čovječnosti, i **tačka 7**, deportacija, zločin protiv čovječnosti.

Dr. Milimir Stakić se ovim osuđuje na doživotni zatvor.

Sud koji u tom trenutku bude nadležan (pravilo 104 Pravilnika) preispitaće ovu kaznu te će, ako to bude primjereno, obustaviti daljnje izvršenje doživotne kazne zatvora i odobriti prijevremeno puštanje na slobodu, po potrebi uslovno:

(1) ako je izdržano **20 godina** - računajući, u skladu s pravilom 101(C), od datuma kad je dr. Stakić lišen slobode za potrebe ovog postupka - što se od tog trenutka smatra "datumom preispitivanja".

(2) Prilikom donošenja odluke o obustavi daljnjeg izvršenja, valja uzeti u obzir, između ostalog, sljedeće elemente:

- važnost pravnog dobra koje bi bilo ugroženo činjenjem krivičnog djela u povratu;

- ponašanje osuđenika za vrijeme izdržavanja kazne;
- ličnost osuđenika, njegov dosadašnji život i okolnosti u kojima je počinio djela;
- životni uslovi osuđenika i očekivani učinak obustave daljnjeg izvršenja kazne;

(3) Potrebno je da Dr. Stakić da svoj pristanak na obustavu daljnjeg izdržavanja kazne.

(4) Nadležni sud može odrediti trajanje eventualne uslovne kazne.

U slučaju prijevremenog puštanja na slobodu, shodno pravilu 101(C) Pravilnika, dr. Milomir Stakić ima pravo da mu se u kaznu zatvora, počev s danom izricanja ove presude, uračunaju dvije godine, četiri mjeseca i osam dana, koliko je prošlo od dana kada je lišen slobode za potrebe ovog postupka.

U skladu s pravilom 103(C) Pravilnika, ostaće u pritvoru Međunarodnog suda dok se ne obave sve pripreme za njegov transfer u državu u kojoj će izdržavati kaznu.

---

[1] Mjerodavan je jedino usmeno izrečen sažetak, kako je zabilježen u transkriptu.